

31.8.2022

[VN/8431/2019]

[STM063:00/2018]

Lausunto ikäohjelmaa koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta (ETENE) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto ikäohjelmaa koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä.

Periaatepäätöksen luonnoksessa esitellään periaatteet Kansallisen Ikäohjelman toteuttamisessa, toimeenpanosuunnitelma vuosille 2023–2027 sekä alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030. Periaatepäätös ja toimeenpanosuunnitelma on laadittu yhdessä eri ministeriöiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa.

ETENE pitää periaatepäätöksen luonnoksessa kuvattua toimeenpanosuunnitelmaa (2023-2027) ja toimenpide-ehdotuksia (2027-2030) yleisesti kannatettavina. Periaatepäätöksen painopiste on oikea. Iäkkäät ihmiset ovat aktiivisia toimijoita, joiden kokonaisvaltaisen toimintakyvyn säilymistä tulee tukea. Monet ihmiset elävät sekä fyysisesti että kognitiivisesti toimintakykyisimpinä yhä pidempään. Yhteiskunnan tulee muokata itseään siten, että myös iäkkäät ihmiset voivat elää hyvää ja tyydyttävää elämää ja tuoda panoksensa yhteiskuntaan ja yhteisöön mahdollisimman pitkään.

Väestön ikääntyessä on hyvä, että ne eläkeiän saavuttavat ihmiset, jotka ovat kykeneviä ja haluavat jatkaa työelämässä, voivat näin tehdä. Työelämässä jatkaminen voi tukea sekä toimintakyvyn säilymistä, että olla työyhteisön näkökulmasta merkityksellistä ja lisäarvoa tuottavaa. Työelämässä jatkaminen voi ehkäistä myös yksinäisyyttä ja omanarvontunnon heikentymistä, erityisesti jos ennen eläkkeelle siirtymistä ei ole ollut mahdollisuuksia rakentaa uudenlaista sosiaalisen elämän verkostoa. On tärkeää, että työelämässä pysymistä tuetaan riittävän joustavilla ja yksilöllisillä ratkaisuilla.

Iäkkäiden merkitystä yhteiskunnan toimintaa ylläpitävänä voimavarana ja aktiivisina osallistujina yhteiskunnassa esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan kautta, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ei täysin tunnisteta. Vapaaehtoistoiminnan organisointi ja johtaminen siten, että iäkkäät löytävät halutessaan toiminnan pariin, on tärkeää. Työ- ja/tai vapaaehtoistoiminnassa toimiminen voi tuoda merkityksellisyyttä elämään ja siten vaikuttaa elämänlaatuun lisäävästi.

On hyvä, että iäkkäiden toimintakyvyn säilymistä tuetaan. Toimintakykyä tulee arvioida riittävän ajoissa, jotta tukitoimilla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi iäkkään ihmisen kotona selviytymiseen. Iäkkäiden palveluja ja tukitoimia suunniteltaessa heidän omat näkemyksensä tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon, jotta heille suunnatuista palveluista ja tukitoimista saadaan paremmin tarpeita vastaavia.

Kaikkiaan on kuitenkin huomioitava, että vaikka toimintakyvyn ylläpitoon tähtäävät tavoitteet ovat kannatettavia, tyypillisesti terveydentila ja toimintakyky heikkenevät kuoleman lähestyessä ja tämän johdosta palveluiden ja hoidon tarve kasvaa. Toimintakyvyn ylläpitämiseen tähtäävien toimenpiteiden rinnalla tulee myös varautua väestön ikääntymisen tuomaan lisääntyvään palveluiden ja hoidon tarpeeseen elämän loppuvaiheessa. Palliatiivista hoitoa ja saattohoitoa tulee edelleen kehittää ja saatavuutta sekä osaamista lisätä (vrt. sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema

31.8.2022

[VN/8431/2019]

[STM063:00/2018]

suositus: [Suositus palliatiivisen hoidon palveluiden tuottamisesta ja laadun parantamisesta Suomessa : Palliatiivisen hoidon asiantuntijaryhmän loppuraportti - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)). On huomattava, että usein ikäihmisten palveluista ja toimintakyvystä puhuttaessa keskitytään fyysiseen terveyteen, kun huomiota tulisi kiinnittää myös iäkkäiden mielenterveysongelmien tunnistamiseen ja oikea-aikaiseen hoitoon. Jos näihin ongelmiin ei puututa ajoissa, aiheutuu siitä inhimillistä kärsimystä sekä kustannuksia esimerkiksi muun terveydenhuollon ja palveluiden kuormittumisena, tai ohjautumisena väärin asumispalveluihin.

On jo nähtävissä, että väestön ikääntyminen tulee haastamaan palvelujärjestelmäämme ennennäkemättömällä tavalla. Esimerkiksi henkilöstöpulan osalta tilanne tulee suurella todennäköisyydellä vain heikkenemään. Tämä tulee haastamaan palvelujen yhdenvertaisuuden ja voi johtaa tilanteeseen, jossa ihmisen varallisuus on keskeisin määrittävä tekijä sille, minkälaisia palveluja hän saa. Tästä syystä on viipymättä pohdittava, mitä palvelujen yhdenvertaisuus tarkoittaa niukkenevien resurssien maailmassa, ja minkälaisilla pelisäännöillä resursseja jatkossa jaetaan.

Monet iäkkäät ihmiset, joilla ei ole toimintakyvyn rajoitteita, kokevat jäävänsä ulkopuolisiksi yhteiskunnassa siitä syystä, että verkkoasiointi on vierasta ja monimutkaista ja henkilökohtaista palvelua ei välttämättä ole palvelumuotona saatavilla. Tämä voi koskea monia elämän osa-alueita kuten sosiaali- ja terveyspalveluita, pankkiasioita, matkalippuja tai kulttuuripalveluita. Niillä iäkkäillä, joilla on toimintakyvyn rajoitteita, tilanne voi olla vielä merkittävästi vaikeampi. Yhteiskunnassa tulisi olla saatavilla myös henkilökohtaista palvelua niille, jotka sitä toivovat ja/ tai tarvitsevat. Ikääntyneiden tulisi saada apua verkkoasiointiin ja digitaalisten palveluiden tai järjestelmien käyttöön ja ko. palveluita tulisi alun perinkin suunnitella erilaisille asiakasryhmille, kuten ikääntyneille. Iäkkään puolesta asioimisen tulisi olla joustavaa, mutta on huomattava, että kaikilla iäkkäillä ei ole läheisiä tai omaisia, jotka ehtivät tai voivat auttaa digitaalisten palvelujen ja järjestelmien käytössä. Digitaaliset ratkaisut voivat auttaa ikääntyneen arkisuoriutumista ja esimerkiksi parantaa edellytyksiä asua omassa kodissa ja olla yhteydessä toisiin ihmisiin.

Asuinympäristöjen ikäystävällisyys on tärkeä tavoite. Asuntojen ja asuinympäristöjen esteettömyyden ja muunneltavuuden lisäksi on tärkeää, ettei iäkkäitä eristetä asuinratkaisulla muusta yhteiskunnasta. Esimerkiksi pihapiirit voidaan suunnitella siten, että eri väestöryhmät kohtaavat toisiaan.

Iäkkäiden itsemääräämisoikeuden vahvistaminen tai sen toteutumisen tukeminen on kannatettava tavoite. On kuitenkin tärkeää erottaa itsemääräämisoikeus ilman hoitoa tai hoivaa jäämisestä ja heitteille jättämisestä. Keskeisessä asemassa asianmukaisen lainsäädännön lisäksi on iäkkäiden parissa työskentelevien riittävä koulutus, osaaminen ja ohjaaminen

On huomattava, että iäkkäät eivät ole yksi yhtenäinen, toiminnan kohteena oleva ryhmä, vaan ikähaitariltaan, toimintakyvyiltään ja taustaltaan moninainen ryhmä, joka muodostaa suuren osan koko väestöstämme. Iäkkäiden ihmisten osallistuminen ei saa olla näennäistä, vaan esimerkiksi erilaisissa tutkimuksissa ja selvityksissä tulee tosiasiallisesti näkyä myös iäkkäiden ääni yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

31.8.2022

[VN/8431/2019]

[STM063:00/2018]

ETENE pitää hyvänä asiana, että jo tehdyissä ratkaisuissa ja tulevilla toimenpiteillä nojaututaan vahvasti tutkittuun tietoon. On tärkeää, että resurssit riittävät tähän jatkossakin.

ETENE kiinnittää ohjelmassa huomiota konkreettisten toimien vähäisyyteen ja puutteellisen kuvaukseen siitä, minkälaisilla toimilla seuraavalla hallituskaudella saadaan suoraa vaikutusta iäkkäiden hyvinvointiin ja asemaan yhteiskunnassa. Asuinympäristöjen kohdalla toimia on kuvattu kiitettävästi, mutta yhtä olennaista on kuvata niitä myös muiden painopisteiden kohdalla. Ohjelmasta puuttuu myös Ikäohjelman ensimmäisen kauden aikana tehtyjen toimien vaikutusten kuvaus. Tämä on olennaista, sillä ohjelmassa mainitaan monessa kohdalla, että jatketaan jo ensimmäisellä kaudella käynnistettyä toimintaa. Ikäohjelman ensimmäisellä kaudella on käynnistetty tutkimuksia ja selvityksiä ja tehty valtakunnallisia ohjeistuksia. Olisi tarpeellista selvittää, millä aikavälillä nämä tuottavat Ikäohjelman tavoitteiden mukaisia vaikutuksia ns. ikäkyvykkään Suomen rakentamisessa ja iäkkäiden hyvinvoinnin lisäämisessä. Ikäohjelmassa korostetaan tietoon perustuvaa toimintaa ja tästäkin syystä analyysi Ikäohjelman menneen kauden toimista on paikallaan, kun seuraavan kauden rahoituksen kohdentamisesta tehdään päätöksiä.